

תוכן העניינים

1	מבוא
1	1. שפות יהודיות בימי הביניים
3	2. ארמית־יהודית
5	3. מן הארמית אל הערבית
6	4. מבנה הערבית־היהודית לעומת מבנה הארמית־היהודית
	5. מעמד הערבית־היהודית לעומת מעמד
8	הארמית־היהודית בפרוזה
	6. מעמד השירה בחברה הערבית־היהודית לעומת מעמדה
9	בחברה הארמית־היהודית
	7. ההשפעה הצורנית של השירה הערבית על
11	השירה העברית
12	7.1 המשקל ההברתי
13	7.2 המשקל הכמותי
14	7.3 חילופי השירה ההברתית עם השירה הכמותית
	8. השפעת התכנים של השירה הערבית על
25	השירה העברית
29	9. הריבוד החברתי־תרבותי של הקהל הערבי היהודי

	10. המרחב התרבותי של השירה העברית	
30	ומעמדה של ספרד	
31	11. סקירה כללית על טקסטים ערביים יהודיים מנוקדים	
31	12. סוגי הטקסטים הערביים המנוקדים	
31	12.1 קטעי תרגום רס"ג לתורה	
32	12.2 קטעי תרגום ויקרא	
33	12.3 קטעי תרגום משלי וקהלת	
33	12,4 הבקשה הערבית השנייה של רס"ג	
33	12.5 מכתב	
34	12.6 קינה ערבית	
34	13. פירוט הטקסטים המנוקדים	
34	13.1 קטעי תרגום רס"ג לתורה	
38	13.2 קטע תרגום משלי	
45	13.3 קטע תרגום קהלת	
50	13.4 הבקשה הערבית השנייה של רס"ג	
54	13.5 קינה ערבית	
60	קיצורים ביבליוגרפיים	
69	מפתח שמות ועניינים	
1	תקציר באנגלית	

מבוא

ברצוננו לעסוק בחיבורנו זה בלשונות התרבות של החברה הערבית-היהודית בימי הביניים. אחד מן המחברים, יהושע בלאו שהלך לעולמו במהלך ההדפסה, פרסם ספר כולל באנגלית, שיצא בשלוש מהדורות, על התהוותה של הערבית-היהודית של ימי הביניים ועל מעמדה.¹ במהדורות השונות סיכם בלאו את תולדות המחקר באותה עת. במהדורתו האחרונה התפרסם הספר בשנת 1999. המחבר השני, יוסף יהלום, עסק בשירה העברית של ימי הביניים, הן בפיוט הקדום שמן התקופה הארמית הן בשירה העברית שבתחום השפעתה של תרבות ערב.² בשנים האחרונות התחדשו במחקר חידושים, וברצוננו להגיש לקורא את החידושים האלה, אגב סיכום מצב המחקר. תרגומנו האנגלי הוא גרסה מקוצרת של העברית, מכיוון שהשמטנו הבאות של טקסטים עבריים וערביים, מתוך הנחה שהקורא הנזקק לתרגום האנגלי מסוגל להבין את הטקסטים המצוטטים במקור העברי.

1 בלאו, התהוות.

2 יהלום, ראשיתה של השקילה המדויקת.

11. סקירה כללית על טקסטים ערביים יהודיים מנוקדים

בני התרבות הערבית-היהודית של ימי הביניים ממעיטים יחסית להשתמש בסימני הניקוד בהשוואה לניקוד בטקסטים עבריים. עובדה זו משתקפת בחיבורים דו-לשוניים, עבריים-ערביים, של רב סעדיה גאון, ביניהם ספר הגלוי; הבקשות העבריות המנוקדות של סידור רב סעדיה גאון לעומת תרגומיהם הערביים הבלתי מנוקדים בדרך כלל, שאחד מהם יצא מידי סעדיה גאון עצמו; וכן ההקדמה הערבית לעומת העברית בספר האגרון. אכן, כותבי עברית וקוראיה נזקקו יותר לניקוד בדרך כלל כדי להבין אל-נכון שפה זרה לחלוטין, הלא היא העברית, שנכתבה לעתים גם בשפה קשה במיוחד, בו בזמן שהערבית הייתה כעין שפת אם (למרות כל ההבדלים בין הערבית הספרותית לנאו-ערבית). ושמה היו יותר כתבי יד ערביים בניקוד, אלא שהם לא הגיעו לידינו. אף שירים ערביים יש שהועתקו ללא ניקוד מלא, כי המעתיק הכיר את השירים, ומקצבם קבע במידה רבה את ניקודם.

12. סוגי הטקסטים הערביים המנוקדים

12.1 קטעי תרגום רס"ג לתורה

אף פרוזה בתר-קלסית עשויה להינקד ניקוד קלסי שלם ומדוקדק. זה המצב לגבי תרגום התורה של רס"ג, שנוקד לפי כתב יד אחד לפחות שבידינו ניקוד קלסי קפדני, לרבות סימון התנוין ("), שצורתו וסימונו הומצאו כנראה במיוחד למטרה זו. המנקד אף ניקד למשל פֵּא סַבְבֵּיה. מתברר שהטקסט הערבי של המקרא שימש לקריאה חגיגית בציבור. מעניין שהיו קהילות שהערצת הערבית הקלסית

הייתה כה בולטת בהן עד שנזקקו לערבית קלסית מדוקדקת על פרטיה ודקדוקיה.

אין להניח שהגאון, אשר תרגומו הבסיסי על התורה מאוחר לפירושו, הכולל את התרגום, קיבל עליו את הטרחה לנקד את הטקסט. נמצאנו למדים שקהל כלשהו הזמין ניקוד ממדקדק בקי, ובוודאי שילם לו טבין ותקילין כדי שמלאכתו תהיה מושלמת.

12.2 קטעי תרגום ויקרא

בניגוד לקטע הנזכר (12.1), שבו הניקוד משקף לשון קלסית יותר מאשר הטקסט, הרי בדרך כלל הניקוד פחות קלסי מאשר הטקסט. כך המצב בקטעי ויקרא שההדיר קורט לוי, שכולל אמנם תנועות של יחסות ודרכי פועל, אך לא תנויין.⁷³ יש אפוא נטייה ברורה שלא להקפיד על הלשון הקלסית בניקוד של טקסטים, אלא להסתפק גם בצורות ניאו־ערביות, שהרי גם ניקוד ניאו־ערבי יש בכוחו לעזור בזיהוי המילים ובהבנה נכונה של הטקסט. כך נראה שניקוד ניאו־ערבי, לא פחות מהניקוד הקלסי, העמיד את הקורא למשל על ההבחנה בין פעלים לשמות. זה המצב גם בטקסטים ערביים בינוניים מוסלמיים, כגון אגדות אלכסנדר.⁷⁴ אף המוסלמים הקפידו על שימוש בערבית בתר־קלסית בטקסט יותר מאשר בניקוד, אולם המקרה של תרגום המקרא של סעדיה שבידינו בנוי באופן הפוך, שהרי הטקסט בתר־קלסי והניקוד קלסי למהדרין.

73 לוי, לדקדוק המסורה, עמ' 18.

74 עיינו מאמרה של דופיקר־ארץ, זריות או מופלאות.